

Wizualne konstruowanie tożsamości w polskiej przestrzeni publicznej po 1989 roku

Rozprawa poświęcona jest roli wizualności w kształtowaniu tożsamości w polskiej przestrzeni publicznej po 1989 roku. Projekt skupia się zatem na analizie mechanizmów kształtowania, pokazywania i rozpoznawania tożsamości w obrazach i za pomocą obrazów w okresie tak zwanej transformacji ustrojowej. Transformacja rozumiana jest nie jako neutralny termin służący nazwaniu okresu historycznego, lecz jako zespół przekonań, praktyk i dyskursów, opartych na wierze w nieunikniony charakter przekształcania postsocjalistycznej rzeczywistości na podobieństwo zachodniej. Rozprawa składa się z dwóch obszernych studiów poświęconych projektom i dyskusjom o konstruowaniu tożsamości dwóch grup społecznych. Część I poświęcona jest wyobrażeniom o nowej polskiej klasie średniej – grupie społecznej, której wzorce dominują w dyskursie mediów głównego nurtu zwłaszcza w latach 90. Projekt klasy średniej pod wieloma względami związany jest bowiem ze sferą wizualną: od idei „wizerunku”, przez związane z tą klasą nowe gatunki obrazów, po mechanizmy rozpoznawania i naśladownictwa. Część II skupia się na wybranej grupie należącej do sfery przeciwpublicznej – środowisku nienormatywnych seksualnie mężczyzn – i śledzi mechanizmy

„logiki transformacji” w projektach tożsamości dyskutowanych na marginesie sfery publicznej. W części tej konflikt dotyczący widzialności grupy mniejszościowej i wzorców tożsamościowych pokazany zostaje jako uwikłany w projekt tożsamości opisany w części I. Rozprawa zwraca uwagę również na rozmaite taktyczne propozycje tożsamościowe, wymykające się dominującym wzorcom.

Rozprawa pisana jest z perspektywy studiów nad kulturą wizualną, które skupiają się nie tylko na znaczeniach obrazów, lecz także społecznych praktykach widzenia (D. Crimp, N. Mirzoeff, W.J.T. Mitchell). Perspektywa ta pozwala ukazać praktyki wizualnego kodowania tożsamości, procesy projektowania podmiotu w relacji z wizerunkiem i innymi obrazami, oraz rolę podmiotu w społecznych relacjach widzenia. Rozprawa wykorzystuje jednak również teoretyczne i analityczne rozpoznania badaczy należących do innych dyscyplin, zwłaszcza studiów nad tożsamością (J. Butler), studiów queer (w cz. II, L. Bersani, L. Berlant, L. Duggan, M. Warner), badań sfery publicznej (J. Habermas, Ch. Mouffe, E. Laclau) oraz wybranych socjologicznych, antropologicznych i literaturoznawczych badań transformacji (M. Baer, B. Buden, P. Czapliński, E. Dunn, A. Sosnowska, K. Verdery).

Część I opiera się na analizie źródeł pochodzących przede wszystkim z głównego nurtu polskich mediów oraz opracowań naukowych pisanych w pierwszej połowie lat 90. Ważnym źródłem są obrazy – filmy fabularne, seriale, programy telewizyjne, ilustracje w czasopiśmie, reklamy. Część II analizuje teksty i przedstawienia wizualne wytwarzane w homoseksualnej sferze przeciwpublicznej, przede wszystkim w niskonakładowych pismach środowiskowych, oraz późniejsze (l. 2000) świadectwa przenikania tej debaty tożsamościowej do mediów głównego nurtu („Lubiewo” M. Witkowskiego, kampania społeczna „Niech nas zobaczą”).

Rozprawa wskazuje podstawowe mechanizmy kultury transformacji i śledzi ich działanie w procesie definiowania i samodefiniowania dwóch zasadniczo odmiennych grup. Rozpoznając ważną rolę wizualności w tych procesach, wykorzystuje perspektywę badań wizualności, by ukazać konstrukcję projektu transformacji oraz jego wewnętrzne sprzeczności.